Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle LAUSUNTO

11.1.2018

Asia: VNS 5/2018 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa Ratkaisuja työn murroksessa

Luovien alojen tulevaisuus – työn tekemisen esteet ja mahdollisuudet luovilla aloilla

Taustaksi

Osana Tulevaisuusvaliokunnan ja Taiteen edistämiskeskuksen yhteistyötä, toteutetaan vuodenvaihteessa 2019 kaksi luovien alojen asiantuntijoiden työpajaa eduskunnan uudessa luovassa tilassa. Yhteensä yhtätoista taiteilijaa ja kehittäjää kuultiin ensimmäisen kerran 20.12.2018. Tähän kirjalliseen lausuntoon on koottu ensimmäisen työpajan keskeisiä tuloksia – havaintoja ja ratkaisuesityksiä. Osallistujat työskentelivät päivän ajan erilaisin luovin menetelmin kiteyttääkseen luovien alojen olemassa olevia työn tekemisen esteitä sekä mahdollisia tulevaisuuden ratkaisuja. Luova ja dialoginen toimintatapa synnytti moniäänistä ymmärrystä aiheesta ja uutta ajattelua, joka ei olisi mahdollista vain yksittäisinä asiantuntijakuulemisina.

Lausuntoon on koottu analyysi käydystä keskustelusta sekä työpajaan osallistuneiden havaintoja, jotka esitetään myöhemmin työpajojen loppuraportissa kokonaisuudessaan. Osallistuneiden taiteilijoiden ja kehittäjien nimilista löytyy lausunnon lopusta.

Havaintoja

Luovilla aloilla työskentelevä rakentaa usein toimeentulonsa toistuvia katkoja ja päällekkäisyyksiä sisältävien osa- ja määräaikaisten työsuhteiden, erimuotoisen yrittäjyyden ja apurahojen monimutkaisessa arkitodellisuudessa. Luovilla aloilla työskentelevä toimii – usein tahtomattaan – moniammatillisuuden ja joustavan työelämän edelläkävijänä. Tulevaisuusvaliokunnan luovien alojen asiantuntijat ottivat voimakkaasti kantaa toimialojen toimintaympäristön haasteisiin, työn tekemisen esteisiin ja tukipalvelujen riittämättömyyteen suhteessa kokonaisuuden merkittävyyteen yhteiskunnallisessa kehityksessä.

> *“Monet päällekkäiset ja vaihtuvat roolit palkansaajasta kevytyrittäjään ylittävät systeemin kapasiteetin. Me putoamme väleihin, kahlaamme lomakkeesta toiseen ja uppoamme epävarmuuteen. Työttömyysturva olettaa minun huijaavan, joten kohtelu on sen mukaista. Keikan tekeminen on tietoinen riski ajautumisesta selvityspyyntöjen limboon.”*

> *“Työntekijäluokkien eriarvoisuus satuttaa pätkätyöläistä. Täysin samaa työtä vakituisena ja freelancerina tekeviä ihmisiä kohdellaan etujen suhteen äärimmäisen epätasa-arvoisesti. Lomat, työterveydenhuolto, opintovapaat, lasten hankkiminen... Mitkään näistä edellä mainituista asioista, jotka katsotaan kuuluvan työntekijän perusoikeuksiksi, eivät toteudu freelancerin pestissä.”*

Luovilla aloilla työskentelevän asema on syvässä ristiriidassa alan kasvavalle merkitykselle osana kansantaloutta (Suomen tekijänoikeudellisen yhdistyksen teettämässä arviossa luovilla aloilla työskentelevien oikeudenhaltijoiden suorien tekijänoikeustulojen kokonaismääräksi arvioitiin 8,55 miljardia euroa vuonna 2017). Kulttuurialojen osuus BKT:n arvonlisäyksestä oli vuonna 2015 enemmän kuin kemianteollisuuden, paperiteollisuuden tai elintarviketeollisuuden, eli 2.9%. Työpaikkoja kulttuurialoilla oli vuonna 2015 enemmän kuin puu-, paperi- ja elintarviketeollisuudessa yhteensä, eli 87 000 (Lähde: Kirsi Siltanen – Creative and Inclusive Finland).

”Luoville aloille on tyypillistä tehdä hybridityötä, eli edistää samanaikaisesti useaa eri uraa. Jos yhdessä ammatissa ei riitä töitä, toisella voi paikata. Luovan alan työläinen on usein itse se brändi ja palvelu, jota myydään.”

”Nämä niin sanotut vapaat toimijat ovat äärijoustaville työmarkkinoille elinehto. Vapaus on kuitenkin näennäistä. Harvalla on mahdollisuus valita töitään, moni on riippuvainen hyvin vähästä määrästä toimeksiantajia. He myös yhtä lailla kaipaavat työyhteisöä, ohjausta, tukea, ammatillista koulutusta ja terveyspalveluja.”

Toistaiseksi luoville aloille suunnatut kehittämistoimet, joilla on pyritty jakamaan tietoa, synnyttämään verkostoja ja yhdenmukaistamaan tukipalveluita, eivät ole olleet riittävän laadukkaita, kattavia tai pitkäjänteisiä. Asiantuntijat pitävät perustuloa tai vastaavaa sosiaaliturvajärjestelmää, joka ottaisi huomioon muuttuvat elämäntilanteet, luovien alojen työelämää helpottavana ratkaisuna. Tärkeätä olisi kyetä luomaan malli, joka turvaisi toimeentulon epäsäännöllisten tulojen ajaksi ja esim. tasaisi kokonaisuutta pidemmän aikavälin tarkastelujaksolla. Luovien alojen osaajan säilymistä työmarkkinoilla voitaisiin lisäksi tukea mm. edistämällä freelancereiden mahdollisuutta tehdä sivutyötä myös määräaikaisten työsuhteiden aikana (asiakassuhteet).

“Luovilla aloilla ja taiteella on tulevaisuutemme kannalta keskeinen tehtävä. Luovan alan toimijat voivat sekä lisätä tietoutta ilmastonmuutoksen etenemisestä ja sen merkityksistä että osallistua elintärkeään innovaatiotyöhön nopealla tahdilla lähenevään, globaaliin elinolosuhteiden muutokseen.”

Asiantuntijoiden mielestä luova ala tarvitsee uutta luottamuksen osoitusta yhteiskunnalta. Kysymys työskentelyolosuhteiden parantamisesta kytkeytyy laajemmin luovuuden arvostukseen ja asemaan yhteiskunnallisessa keskustelussa. Luovuus tulisi nostaa yhteiskunnallisen kehittämiskeskustelun ytimeen – osaksi sen ydinrakenteita ja tavoitteita. Olemassa olevaa potentiaalia ei pidä hukata. Tulevaisuudessa luovuudesta ja luovuuden kulttuurista huolehtiminen on otettava vakavaksi osaksi tutkimusta, kehittämistä ja opetusta.

”Innovaatiotyöskentelyn on oltava monialaista, uutta ja luovaa ajattelua sisältävää sekä ennennäkemättömiä ratkaisuja tuottavaa. Taloudelliset ja tekniset toimialat tarvitsevat tasavertaiseksi tuotantokumppanikseen luovan alan toimijat.”

”Tulevaisuuden haasteet on kohdattava täysin uudella, luovalla toimijuudella, rohkeilla innovaatioilla ja uusilla työkaluilla.”

Kuulemiseen osallistuneet asiantuntijat

Netta Norro, tuottaja, Osuuskunta Lilith

Jaakko Blomberg, yhteisöaktivisti

John Lundstén, tuottaja ja käsikirjoittaja, Tack Films

Joonas Ahlava, puheenjohtaja, Valokuvataiteen liitto

Ville Pystynen, muusikko, tuottaja, Rapu Records

Mikko Sinervo, arkkitehti, graafinen suunnittelija

Aino Kivi, teatteriohjaaja, kirjailija

Laura Mellanen, työvalmentaja, Lahden kaupunki

Satu Luukkonen, teatteri-ilmaisun ohjaaja, puheenjohtaja Pro Soveltavan taiteen tila ry

Satu Tuittila, tanssija, lehtori, Taideyliopisto

Aura Seikkula, nykytaidekuraattori

Avainsanat: Työn murros, luovat alat, luovuus, silpputyö, pätkätyö, itsensätyöllistäjä, prekaari, freelancer, vapaa toimija